

Барко В. І. доктор психологічних наук, головний науковий співробітник ДНДІ МВС України
<https://orcid.org/0000-0003-4962-0975>

Барко В. В. кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник ДНДІ МВС України
<https://orcid.org/0000-0002-3836-2627>

Макаренко П. В. кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ
<http://orcid.org/0000-0002-9055-3287>

Бондаренко В. Д. доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник науково-організаційного відділу ДНДІ МВС України
<https://orcid.org/0000-0003-4251-3448>

УКРАЇНСЬКОМОВНА АДАПТАЦІЯ КАЛІФОРНІЙСЬКОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАЛЬНИКА ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В РОБОТІ З ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІВ МВС УКРАЇНИ

Стаття присвячена питанню українськомовної адаптації психодіагностичної методики «Каліфорнійський психологічний опитувальник» (CPI) в межах вдосконалення системи психологічного забезпечення роботи з персоналом органів системи МВС України. У нашій країні дотепер не розроблено українськомовних варіантів цього опитувальника, хоча його діагностичний потенціал досить значний і може використовуватися в правоохоронних органах держави. Автори статті докладно розкривають теоретичні основи і внутрішню структуру експериментального дослідження, в якому взяли участь більше трьохсот співробітників Національної поліції України з різних підрозділів (патрульної та кримінальної поліції, дільничних інспекторів). В статті наводиться україномовний текст опитувальника (CPI-U) і ключі до нього. Основні шкали CPI-U, яких є двадцять, групуються в чотири категорії – а) відносини з іншими - свідчить про ступінь врівноваженості, впевненості в собі, б) управління собою - виявляє пристосованість, зрілість, соціальну відповідальність особи; в) мотивація - визначає здатність до самореалізації; г) особистісні характеристики - виявляє деякі характерологічні особливості працівника. Латентно-структурний твердження оригінального варіанту CPI дозволив виокремити ті, котрі чітко належать певним шкалам, із числа останніх були відібрані 134 твердження, які виявились найбільш зрозумілими українськомовним респондентам і в рівній мірі відображували усі шкали опитувальника CPI-U. Також у статті представлено середньостатистичні тестові норми, а також основні психометричні характеристики адаптованого CPI-U - критеріальну і конструктну валідність, надійність (ретестову і паралельних форм), внутрішню узгодженість шкал тощо). Показано, що за результатами виконання CPI-U психолог може встановити, до якого особистісного типу належить респондент: високі і середні індекси за шкалами стеничного типу реагування і низькі за шкалами гіпостеничного регістру дозволяють віднести особу до альфа-чи гамма- типу; низькі значення за стеничними шкалами і високі за гіпостеничними - означають належність особи до бета- або дельта-типів. Відзначається, що більшість працівників поліції продемонстрували показники за альфа- (55-65%) і гамма- (16-18%) типами особистості, які є продуктивними для правоохоронної діяльності і характеризуються екстравертованістю, активністю, лідерськими тенденціями, енергійністю тощо. Результати дослідження довели діагностичну верифікацію зазначеного опитувальника і доцільність його використання у процесі психологічного забезпечення роботи з персоналом органів системи МВС України.

Ключові слова: Каліфорнійський психологічний опитувальник; україномовна адаптація; психометричні характеристики надійність; валідність; середньонормативні показники; внутрішня узгодженість.

Вступ. Важливим напрямом роботи з персоналом. Згідно з підвищення ефективності діяльності органів системи МВС України є вдосконалення системи психологічного забезпечення роботи з персоналом. Згідно з нормативними документами, добір на службу і конкурс на посади до поліції проводиться в декілька етапів, одним з яких

є визначення загальних здібностей і проведення психологічного тесту для вивчення особистісних характеристик особи [1]. Особливого значення має розв'язання завдання оптимізації і оновлення арсеналу методик психологічної діагностики для використання в системі НПУ та інших правоохоронних органах держави. Традиційно психологи НПУ застосовують в своїй роботі зарубіжні опитувальники (Р. Кеттелла, Г. Айзенка, Р. Амтхауера, К. Леонгарда, Опитувальник Великої П'ятірки, Мінесотський Багатофакторний Опитувальник – ММРІ і ММРІ-2, опитувальник «СМИЛ» тощо), які адаптовані російською мовою. Українськомовний психодіагностичний інструментарій для психологів системи НПУ та інших правоохоронних органів поки недостатній, на думку фахівців, його необхідно розширювати [1–8]. Зокрема, актуальним завданням є українськомовна адаптація Каліфорнійського психологічного опитувальника (California Psychological Inventory, скор. СРІ), який являє собою суб'єктивний особистісний опитувальник, призначений для якісного і кількісного оцінювання індивідуальних характеристик особистості: мотиваційних, когнітивних, поведінкових тощо. На сьогоднішній день не розроблені українськомовні варіанти даного опитувальника, тому СРІ не застосовують психологи органів системи МВС нашої держави.

Теоретико-методологічні підвалини і доцільність проведення українськомовної адаптації СРІ обґрунтована в статті В. В. Барка, В.І. Барка, В.І. Бондаренка «Теоретичні засади розроблення опитувальника СРІ», опублікованій в Віснику НУОУ (№1 (59), 2021. С. 12-21). Підкреслено, що психодіагностичний прогноз на основі СРІ дозволяє психологу визначити типологічні і характерологічні особливості респондента, допомогти при виборі сфери професійної діяльності, подоланні особистісних проблем, оптимізації міжособистісної взаємодії в колективі тощо [2].

Метою цієї статті є адаптація українською мовою однієї з поширених і надійних зарубіжних діагностичних методик

– «Каліфорнійського психологічного опитувальника».

Завдання статті – а) визначити методологію і послідовність процесу адаптації; б) здійснити переклад опитувальника українською мовою; в) провести опитування працівників поліції з використанням українськомовної версії; г) здійснити статистичний аналіз результатів, визначити стандартні тестові норми для чоловіків і жінок, а також встановити основні психометричні показники українськомовного опитувальника.

Теоретичне підґрунтя. Науковці зарубіжних країн достатньо глибоко досліджували питання психологічного забезпечення у службовій діяльності працівників-правоохоронців (Г. Баррет, С. Боучард, С. Блейр, М. Дюнетт, У. Борман, Р. Кокрейн, Р. Тетт, Р. Мигуель, С. Луеке, Дж. Херд, Дж. Тан та ін.) [3-12]. З метою вивчення особистості працівника застосовуються широкий арсенал психодіагностичних методів, наприклад, опитувальники NEO-FFI і NEO-PI (Costa & McCrae), Hogan Resonal Inventory (HPI); Californian Psychological Inventory (CPI); Working Readiness and Adaptation Profile (WRAP); Survey of Life Experience (SOLE); Invalid Personality Inventory (IPI); Gilford-Zimmerman Temperament Survey (GZTS) та інші. В останні роки розпочато роботу щодо українськомовної адаптації зарубіжного психодіагностичного інструментарію, упродовж 2018-2020 років науковці Державного науково-дослідного інституту МВС України здійснили українськомовну адаптацію низки зарубіжних психодіагностичних методик – СМІЛ (Собчик); Опитувальник Великої П'ятірки (Джон, Науман, Сото); опитувальник Баднера, опитувальник Манойлової та ін.) [2; 7; 8].

Аналіз наукових зарубіжних психологів дозволяє зробити висновок свідчить про те, що Каліфорнійський опитувальник широко використовується у процесі професійного психологічного добору фахівців різноманітних професій, у тому числі правоохоронних, котрі висувають підвищені вимоги до індивідуально-психологічних характеристик працівників; при здійсненні

професійної підготовки і подальшого призначення на посади; у процесі психологічного забезпечення професійної діяльності; з метою профілактики емоційного вигорання фахівців і надання психологічної допомоги особам, які її потребують; для визначення психологічної придатності особи до професійної діяльності, встановлення протипоказань для оволодіння певною професією, призначення осіб на посади менеджерів тощо [4].

В даному дослідженні отримані результати, які доповнюють існуючі напрацювання. Уперше наведено українськомовний текст Каліфорнійського психологічного опитувальника, уточнений зміст його шкал, представлені психометричні показники опитувальника, отримані на вибірці працівників поліції. Результати свідчать про можливість ефективного використання українськомовного CPI психологами органів системи МВС.

Методи дослідження.

Експериментальне дослідження проводилось поетапно упродовж 2021 року. На першому етапі за допомогою перекладачів, а також психологів відділу психологічного забезпечення Державного науково-дослідного інституту МВС України, розроблений україномовний варіант опитувальника. Автори намагались зробити текст ідентичним до змісту англomовного оригіналу, проте при цьому використати традиційні для української мови терміни і висловлювання. *На другому етапі* з метою визначення відповідності тверджень (висловлювань) певним його шкалам проведено латентно-структурний аналіз українськомовного тексту опитувальника і сформульовано остаточний українськомовний варіант опитувальника (CPI-U). *На третьому* - за допомогою CPI-U проведено обстеження 380 працівників патрульної і кримінальної поліції, а також дільничних офіцерів НПУ (288 чоловіків і 92 жінок), спеціальні звання респондентів коливались від капрала до полковника поліції. За результатами тестування розраховувались показники валідності, надійності, внутрішньої узгодженості опитувальника; визначались статистичні

норми для шкал. Кількісний показник вибірки був репрезентативним, (при довірчому рівні ймовірності 0,95 із теоретичною статистичною похибкою 0,05). Статистичний аналіз даних проводився з використанням програм Microsoft Excel та SPSS Statistics.

Для тестування були відібрані працівники, які авторитетні в колективах підрозділів та яким притаманні високі моральні і ділові якості (за висновками опитування експертів). Тестування проводилось у десяти областях України. Респонденти були заздалегідь ознайомлені з процедурою, їм роз'яснювалась призначення і мета тестування, доводилась інструкція. У процесі тестування дотримувались умови щодо простору, освітлення приміщення; інструкція доводилась письмово; стимульний матеріал був стандартним для усіх, часові обмеження також були ідентичними. Були дотримані також вимоги щодо доступності, лаконічності, точності інструкції та тверджень; можливості опрацювання відповідей респондентів за допомогою «ключів».

Результати і обговорення.

Опитувальник дозволяє визначити показники двадцяти основних шкал, у тому числі 3-х оціночних (контрольних): («Благополуччя» (Wb) включає в себе відповіді, які дають особи, що схильні до позитивної оцінки поточної ситуації, «Ввічливість» (Gi) включає в себе відповіді, які обирають особи, що мають тенденцію до формування сприятливого враження про себе; «Звичайність» (Cm) включає в себе популярні відповіді).

Наведемо перелік основних шкал CPI:

1. Домінування (Do);
2. Статус (Cs);
3. Відкритість або соціабельність (Sy);
4. Спонтанність або соціальне присутність (Sp);
5. Самоприйняття (Sa);
6. Незалежність (In);
7. Емпатія (Em);
8. Відповідальність (Re);
9. Конформність або соціалізація (So);
10. Самоконтроль (Sc);
11. Толерантність (To);
12. Досягнення через конформізм (підпорядкування) (Ac);
13. Досягнення через незалежність (Ai);
14. Практичність або інтелектуальна ефективність (Ie);
15. Проникливість (Pu);
16. Гнучкість (Fx);
- 17.

Питання психології

Сензитивність або жіночність/мужність (Sp; F/m).

Основні шкали CPI групуються в чотири категорії. *До першої* - (відносини з іншими) входять твердження, відповіді на які свідчать про ступінь врівноваженості, упевненості в собі, авторитетність, переконливість, здатність зайняти високе суспільне становище, чинити вплив на інших, позитивно сприймати самого себе, здатність поводитись незалежно. *Друга категорія* - (управління собою) включає завдання, що виявляють такі якості, як пристосованість, зрілість, соціальна відповідальність, вміння контролювати себе, зрілість, толерантність, здатність справляти гарне враження, тактовність. За допомогою тверджень *третьої категорії* - (мотивація) визначається здатність до самореалізації за допомогою адаптації до умов середовища або на основі власних вольових та інтелектуальних можливостей. Завдання *четвертої категорії* - (особистісні характеристики) призначені для виявлення деяких характерологічних особливостей - інтуїції, здатності до співчуття, ступінь поступливості, чоловічі та жіночі складові інтересів і поведінкових стереотипів тощо. Кожна шкала є полярною, один полюс означає низький рівень проявів певної особистісної якості (ознаки, риси, характеристики), інший полюс означає яскравий її прояв. Зазвичай, респондент виявляє проміжний рівень прояву ознаки, який вимірюється на базі порядкової шкали в сирих балах або T-балах. Нагадаємо зміст шкал, які відносяться до кожної з вищезазначених чотирьох категорій.

Категорія №1 - Відносини з іншими

1. Домінантність (Dominance (Do)): T = 53.42

Не наполегливий, уникає демонструвати авторитет, нерішучий при прийнятті рішень, безвідповідальний.

Відповідальний, упевнений в собі, переконливий, цілеспрямований, домінуючий.

2. Статус (Capacity for Status (Cs)): T = 52.57

Невпевнений у собі, уникає конкуренції, не берет на себя

відповідальності або статусу, часто вважає життя несправедливим.

Амбітний, прагне до успіху і благополучного життя, має широке коло інтересів.

3. Відкритість або соціабельність (Sociability (Sy)): T = 60.11

Не комунікабельний, прагне перебувати в тіні, в соціальних ситуаціях ніяковіє, уникає прийняття рішень, тримається від інших на відстані.

Дуже комунікабельний і тягнеться до людей, любить знайомитись з новими людьми і знаходитися в нових ситуаціях, оптимістичний, соціально компетентний.

4. Спонтанність або соціальна присутність (Social Presence, Sp): T = 51.13

Обережний, скромний, не потребує уваги, дещо загальмований, готовий визнавати провину.

Прагне до суспільної уваги і визнання, любить грати перед публікою, спонтанний, дотепний, ніколи не засмучується.

5. Самосприйняття (Self-Acceptance (Sa)): T = 48.11

Схильний до самозвинувачення, часто вважає інших кращими за себе, сумнівається у власних силах, уникає соціальних контактів.

Упевнений в собі, вірить у себе, любить говорити про власну гідність і демонструвати свою значущість.

6. Незалежність (Independence (In)): T = 54.30

Шукає підтримки з боку інших, поступається іншим, уникає ситуацій змагання, легко відступає і здається в складних ситуаціях.

Самодостатній, винахідливий, незалежний від інших, рішучий.

7. Емпатія (Empathy (Em)): T = 55.36

Не вміє розуміти почуттів інших, дещо замкнутий, відчуває себе некомфортно в умовах невизначеності, часто відчуває, що його неправильно розуміють.

Симпатичний, розуміє почуття інших, різнобічний, заповзятливий, має хороші соціальні навички.

Категорія №2 - Управління собою

8. Відповідальність (Responsibility (Re)): T = 58.19

Байдужий до обов'язків і зобов'язань, не любить рутинну роботу, схильний до безпечності, часто нетерплячий.

Свідомий, серйозно ставиться до обов'язків, уважний до інших, надійний, відповідальний, досягає мети.

9. Конформність (Socialization (So): T = 58.44

Насилу приймає соціальні правила й умови, ставить під сумнів авторитет, схильний звинувачувати інших, легко дратується, коли щось йде не так.

Комфортно приймає звичайні правила й умови, легко підкоряється і підтримує традиційні методи і ідеї.

10. Самоконтроль (Self-Control (Sc): T = 56.83

Готовий йти на ризик, відчуває сильні почуття і емоції; не тримає себе в руках, коли злиться або дратується; спершу діє, а потім розмірковує.

Робить паузу для роздумів, перш ніж діяти; намагається контролювати емоції і запальність, пишається своєю дисциплінованістю.

11. Ввічливість або гарне враження (Good Impression (Gi): T = 59.60

Не дуже турбується про імідж, скептичний, відвертий, може бути індивідуалістичним.

Представляє оточуючим сприятливий імідж, шанобливо ставиться до можновладців, дотримується правил ввічливої поведінки.

12. Звичайність (Communality (Cm): T = 57.17

Має оригінальні погляди і позиції; особисті ідеї відрізняються від традиційних.

Вважає себе схожим на інших, має традиційні погляди, практичний світогляд.

13. Благополуччя (Well-Being (Wb): T = 54.23

Не зовсім комфортно почувається в поточній ситуації, може турбуватися про здоров'я і особистих проблемах, схильний до тривоги, не оптимістично дивиться в майбутнє.

В цілому задоволений життєвою ситуацією, життєрадісний, відчуває себе в хорошому фізичному та емоційному стані, вважає себе компетентним для того, щоб справлятися з життєвими вимогами.

14. Толерантність (Tolerance (To): T = 61.32

Схильний критично ставитися до чужих переконань і думок, може здаватися егоїстичним і скривдженим, відчуває себе недооціненим.

Відкритий, розумний, поважає права і переконання інших, не упереджений і не догматичний.

Категорія №3 - Мотивація і когнітивний стиль

15. Досягнення через конформізм (Achievement via Conformism (Ac): T = 55.12

Має труднощі в чітко структурованих і регульованих умовах роботи, не любить підкорятися, часто не встигає вчасно виконувати завдання.

Сильно вмотивований до досягнення, особливо в чітко визначених та структурованих умовах, цілеспрямований, має навички ефективної роботи.

16. Досягнення через незалежність. Achievement via Independence (Ai): T = 49.09

Важко справляється з роботою в невизначених і неструктурованих ситуаціях, потребує чітких цілей і методів, безініціативний.

Сильна мотивація до досягнення, особливо в відкритих і невизначених ситуаціях, віддає перевагу роботі, що дозволяє виявляти ініціативу і незалежне мислення, добре вміє визначати особисті цілі.

17. Практичність або інтелектуальна ефективність (Conceptual Fluency (Cf): T = 51.85

Орієнтований на діяльність, практичний, полюбить мати справу з матеріальними речами, а не з абстракціями, не впевнений у власних силах, має обмежені інтереси.

Комфортно і впевнено справляється з інтелектуальними та концептуальними завданнями, вербально швидкий і гнучкий, добре усе обмірковує.

Категорія №4 - Особистісні характеристики.

18. Проникливість (Insightfulness (Is): T = 46.51

Не може передбачити реакції інших, не цікавиться динамікою поведінки, більше дивиться на те, що люди роблять, ніж на те, що вони думають.

Володіє аналітичним розумінням людей і їх мотивації, швидко формує враження, не завжди теплий або співчутливий.

19. Гнучкість (Flexibility (F_x): T = 42.42

Любить передбачуваність і послідовність, не любить двозначності, запрограмований і спланований, добре організований.

Любить зміни і різноманітність, вважає звичайну рутину нудною, кмітливий і дотепний.

20. Чутливість або жіночість-мужність (Sensitivity (S_n): T = 66.67

Твердий, орієнтований на дії, нечутливий до чужих почуттів, агресивний.

Чутливий до почуттів інших, схильний інтерпретувати події з особистої точки зору, часто відчуває себе вразливим, має сильну потребу в приналежності.

Комбінація шкал зазначених чотирьох категорій в рамках ортогональної системи координат (вертикальна вісь – інтернальність-екстернальність, горизонтальна – інтроверсія-екстраверсія) дозволяє виокремити *чотири особистісних типи* і оцінити ступінь їх прояву.

1. Альфа (реалізуючий тип) - це інтернально орієнтовані, екстравертовані індивіди, вони активні й амбітні, орієнтовані на міжособистісну взаємодію, стабільні, продуктивні, зосереджені на життєвих завданнях (цілях), лідери, які прагнуть дотримуватися соціальних норм. В ідеалі цей тип на основі інтернальності та екстравертованості спрямований до спільної творчості в усіх основних видах діяльності і в подоланні розбіжностей («співробітництво» за К. Томасом).

2. Бета (підтримуючий тип) - інтернально орієнтовані особистості, які є інтровертами і дотримуються зовні заданих норм і цінностей, спокійні, ригідні, терплячі, замкнені, скромні, сумлінні, здатні підтримувати інших, часто з заниженою самооцінкою. Результатом поведінки таких осіб найчастіше є уникнення складних ситуацій, у яких виникають гострі питання

взаємодії внутрішнього і зовнішнього («уникнення» за К. Томасом). Духовна робота над собою, загострена рефлексія у самоудосконаленні в цілому представляють цей тип як інтернала, оберненого на себе.

3. Гамма (інноваційний тип) – екстернально орієнтовані особи, зосереджені на міжособистісній взаємодії екстраверти, здатні мати власну думку або приймати самостійні рішення, творчі, інноваційні, імпульсивні, запальні, схильні до перегляду і навіть порушення соціальних норм і правил. У поведінці представників цього типу домінує екстравертованість та екстернальність, яка опосередковує взаємовідносини особистісного (внутрішнього) і об'єктного (зовнішнього) («змагання, суперництво» за К. Томасом). Імідж цього типу певною мірою є продуктом не лише виховання, але й обставин, що іноді некритично сприймаються. Гамма-тип притаманний людям мужнім, сміливим, пасіонарним, енергійним, активним, в правоохоронній системі такий тип властивий співробітникам спеціальних підрозділів, підрозділів кримінальної поліції тощо.

4. Дельта (далекоглядний тип) - екстернально орієнтовані особи, інтроверти з багатим внутрішнім життям, дещо відірвані від соціуму, індивідуалістичні, з багатою уявою, мрійні, дещо боязкі, схильні до абстрактних міркувань. Представники цього типу є водночас екстерналами і інтровертами, їхня поведінка може варіювати від покірності, сподівання на щасливий випадок або долю, до жорсткого пригнічення власної індивідуальності та індивідуальностей інших. Внаслідок цього у вирішальні моменти діяльності люди, що належать до цього типу, чинять цілком екстернально: покладаються на інших людей, на гороскоп, не відстоюють цілей чи стосунків, ховаються за хворобу, йдуть під «панцир». Їх імідж захищає досить хороша репутація надійної, постійної людини, авторитет, професіоналізм, володіння майстерністю. Результатом єдності мотивації відношення і досягнення є прагнення таких людей до компромісів (за К. Томасом – прагнення до пристосування). Стратегія поведінки на основі

екстернальності та інтровертованості у колективній діяльності сприяє спільній творчості і подоланню конфліктів і суперечок.

Схематично зазначені особистісні типи зображені на рис. 1.

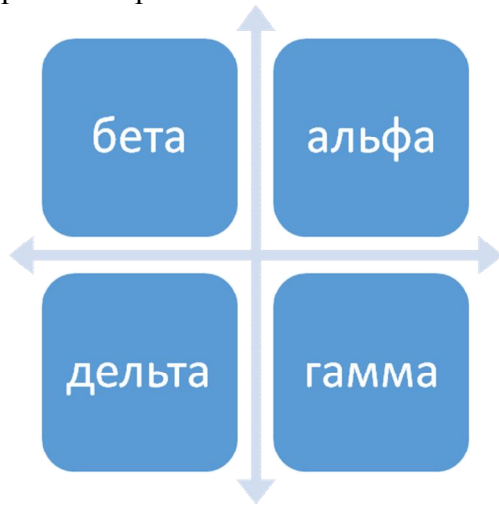

Рис. 1. Модель особистості згідно з теоретичною концепцією СРІ.

Примітка: вертикальна вісь – інтернальність-екстернальність (зверху вниз); горизонтальна вісь – інтроверсія-екстраверсія (зліва направо).

Відповідно до методології авторів опитувальника, частина тверджень діагностує певну якість особистості і відноситься до однієї шкали, а деякі – визначають декілька якостей і при цьому належать до декількох шкал. Здійснений латентно-структурний аналіз перекладених українською мовою шкал СРІ свідчить про те, що достатньо велика частка тверджень опитувальника (40%) належать не до однієї, а одночасно до інших шкал.

Латентно-структурний аналіз 462 тверджень українськомовного варіанту СРІ дозволив виокремити 190 з них, які чітко належать певним шкалам опитувальника. Із цих 190 були відібрані 134 твердження, які виявились найбільш зрозумілими для українськомовних респондентів, у яких відсутні подвійні заперечення і неоднозначність трактування, і які в рівній мірі відображують усі двадцять шкал опитувальника (по дванадцять відповідей для кожної шкали). Саме вони були включені до підсумкового українськомовного варіанту опитувальника СРІ-U. Наведемо інструкцію і текст, а також ключ для підрахунку результатів.

Інструкція респонденту: поставте знак «+» якщо погоджуєтесь з твердженням, або знак «-» в разі незгоди.

1. Я сумніваюсь у тому, що можу бути хорошим керівником.

2. Наше мислення було набагато б набагато продуктивнішим, якби ми забули про такі слова, як «ймовірно», «приблизно», «можливо».

3. Мені дуже хочеться досягти успіху в житті.

4. У мене бували дуже дивні і незвичайні переживання.

5. Моє повсякденне життя заповнене справами, які здаються мені цікавими.

6. Коли я вчився (-лася) в школі, я досить часто прогулював (-ла) заняття.

7. Іноді я роблю вигляд, що знаю більше, ніж це є насправді.

8. Мені важко зосередитися на якій-небудь задачі, або роботі.

9. Я люблю похвалитися своїми успіхами, справжніми і майбутніми.

10. При цьому стані справ важко сподіватися на щось хороше в майбутньому.

11. Сучасні люди забули про те, що таке сором.

12. У школі я повільно засвоював (-ла) матеріал.

13. Якщо я стикаюся з складними проблемами, я, зазвичай, відмовляюся від їх вирішення.

14. Моїм батькам часто не подобалися мої друзі.

15. Я часто дію за обставинами, довго не роздумуючи.

16. Мені подобається, коли люди не можуть вгадати, що саме я збираюся зробити в наступний момент.

17. Я, зазвичай, сподіваюся на успіх у своїх справах.

18. У школі мені важко було відповідати перед усім класом.

19. Іноді мені подобається порушувати правила і робити те, що не слід.

20. Я люблю читати про наукові досягнення.

21. Мені б хотілося бути актором театру або кіно.

22. Мене дратує, коли щось непередбачене порушує мій розпорядок дня.

23. Мені здається, що я більш кмітливий (-ва) і здібний (-на), ніж більшість оточуючих.

24. Я люблю перебувати в центрі уваги.

25. Думаю, що у мене більш чітке уявлення про те, що добре і що погано, ніж у більшості людей.

Питання психології

26. Цілком припустимо обійти закон, якщо формально він не порушений.

27. Більшість людей заводять знайомства лише тому, що вони можуть виявитися для них корисними.

28. Іноді на виборах я голосую за кандидата, про якого знаю дуже мало.

29. Залишаючись на самоті, я часто замислююся над такими філософськими категоріями, як свобода волі, добро і зло, тощо.

30. У мене ніколи не було зіткнень із законом.

31. Я люблю читати історичну літературу.

32. Майбутнє занадто невизначене, тому немає сенсу будувати серйозні плани.

33. Мене турбує, коли незнайомі люди в трамваї, магазині і т. п. розглядають мене.

34. Думаю, що більшість людей здатні збрехати, щоб просунутися по службі.

35. Якби випала нагода, я зміг (-ла) би бути непоганим керівником.

36. Коли я перебуваю в колективі, мене турбує думка про те, чи правильно я висловлююся.

37. Я більше люблю говорити, ніж слухати.

38. Я б назвав (-ла) себе досить сильною особистістю.

39. Мені здається, що я частіше, ніж інші, здійснюю вчинки, про які потім шкодую.

40. Опір і непокору законному уряду не можна нічим виправдати.

41. Я не та людина, яка б могла стати політичним діячем.

42. Найцікавіша рубрика в газетах - розділ гумору.

43. Деякі люди перебільшують свої нещастя, щоб їм поспівчували.

44. Декілька разів на тиждень мені починає здаватися, що має статися щось жахливе.

45. Є люди, яким не можна довіряти.

46. Я вірю, що ми стаємо кращими, пройшовши через випробування й удари долі.

47. Зазвичай мені здається, що життя багато чого вартує.

48. Якби я керував (-ла) автомобілем, то я б не дозволив себе обганяти.

49. Ночами мене досить часто мучать кошмари.

50. Людина, яка може і хоче наполегливо працювати, має великі шанси добитися успіху в житті.

51. Деякі тварини мене дратують.

52. Багато в чому бідній людині живеться краще, аніж багатію.

53. Мені стає не по собі при спілкуванні з іронічними, уїдливіми людьми.

54. Зазвичай я не люблю багато говорити, якщо тільки не знаходжусь в компанії добре знайомих людей.

55. Думаю, мені б сподобалося співати в хорі.

56. Якщо в компанії мене попросять, то я не посоромлюся почати бесіду або висловити свою думку з приводу того, що мені добре відомо.

57. Я був (-ла) досить самостійним (-ою) у дитинстві.

58. Мене вважають працьовитим (-тою) і старанним (-ною) працівником (-ницею).

59. Люди не стануть турбуватися про інших, якщо їм це не вигідно.

60. Якщо в магазині мені дають решту більше, ніж належить, я завжди її повертаю.

61. Мені здається, що мене часто карали незаслужено.

62. Мене не дуже турбує, подобаюся я людям, чи ні.

63. У мене вроджений талант впливати на людей.

64. Я завжди стежу за тим, щоб моя робота була добре спланована і організована.

65. Я прихильник (-ниця) суворого дотримання законів незалежно від того, до яких наслідків це призводить.

66. Я можу змінити свою точку зору, якщо того вимагають обставини.

67. Я впевнений (-на), що знаю, як можна вирішити сучасні міжнародні проблеми.

68. Якби я був (-ла) журналістом, я б з великим задоволенням висвітлював (-ла) би новини театру.

69. Я дуже люблю полювання.

70. Якби я був (-ла) політиком, думаю, що зміг (-ла) би домогтися більшого, ніж нинішні політичні діячі.

71. Я все сприймаю занадто близько до серця.

72. Коли справи йдуть погано, мені хочеться все кинути.

73. Зазвичай, люди тільки вдають, що піклуються про інших.

74. Бути щирим – завжди добре.

75. Я не люблю вирішувати проблему, якщо при цьому не можна одержати однозначну відповідь.

76. Я люблю, щоб у кожній речі було своє місце, і щоб усе було на своїх місцях.

77. Я отримую велике задоволення від спортивних ігор або змагань в тому випадку, якщо уклав парі (побився об заклад).

78. Я рідко турбуюся про своє здоров'я.

Питання психології

79. У дитинстві мене неодноразово карали за погану поведінку.
80. Я не засуджую тих, хто прагне отримати від життя все можливе.
81. Нам слід було б більш відповідально ставитися до вибору посадових осіб.
82. Одна з моїх цілей в житті - зробити щось таке, щоб моя мати могла пишатися мною.
83. Я ніколи навмисне не брешу.
84. Я рідко сварюся з членами своєї сім'ї.
85. Я ніколи не відчував (-ла) біль в потилиці.
86. У деяких членів моєї сім'ї є звички, які дратують мене.
87. Мене лякає думка про можливість потрапити в ДТП.
88. Іноді мені декілька разів сниться один і той самий сон.
89. Я люблю поезію.
90. Перш ніж що-небудь зробити, я намагаюся уявити, як мої друзі поставляться до цього.
91. Мені неприємно виступати перед людьми.
92. Для мене дуже важливо мати багато друзів і вести активне громадське життя.
93. Мені важко буває знайти тему для розмови, коли я зустрічаю нову людину.
94. Я відчуваю себе тривожно і неспокійно в закритому приміщенні.
95. Тільки дурень може вимагати збільшення податків.
96. Щоб переконати більшість людей у своїй правоті, потрібно мати багато аргументів.
97. Я ніяковію, коли при мені кажуть непристойності.
98. Коли мені хтось робить погано, я вважаю, що повинен (-на) відплатити тим же, хоча б із принципу.
99. Я вважаю дуже важливим право кожного відкрито висловлювати свої думки.
100. У мене хороший апетит.
101. Іноді я вимотую себе тим, що дуже багато на себе беру.
102. Я боюся купатись в незнайомих місцях.
103. Я веду неправильний спосіб життя.
104. Часто я буваю не в курсі балачок і пересудів, які цікавлять оточення.
105. Я не боюся зайти до кімнати, де інші вже зібрались і розмовляють.
106. Батьки не перешкоджали мені самостійно приймати рішення.
107. Я поступаюся в спірних ситуаціях, оскільки нерозумно наполягати на своєму.
108. Батьки завжди були зі мною суворі.
109. Люди заздять моїм ідеям оскільки вони не їм першим спали на думку.
110. Мої батьки ніколи мене посправжньому не розуміли.
111. Іноді в мене виникає бажання вчинити щось погане або жахливе.
112. Я часто переживаю через якісь дрібниці.
113. Я іноді буваю чимось збентежений (-на).
114. Майже щодня трапляються події, які мене лякають.
115. Я готовий (-ова) за всяку ціну спокутувати власну провину.
116. Мені б сподобалось бути членом мотоклубу.
117. У мене менше побоювань і страхів, ніж у моїх друзів.
118. Я торкаюсь дверної ручки без остраху чимось заразитись.
119. Я не втрачу нагоди повеселитись, навіть якщо це загрожує неприємностями.
120. Сильна особистість здатна впоратись навіть із найсерйознішими проблемами.
121. Я хочу досягти високого статусу в суспільстві.
122. Мені б сподобалось бути військовим.
123. Якщо колектив прийняв рішення, людина має йому слідувати, навіть в разі незгоди.
124. Міліцейські авто повинні мати більш чіткі спеціальні відмітні знаки, щоб їх завжди можна було впізнати.
125. Я часто діяв (-ла) всупереч бажанням батьків.
126. Я не боюся води.
127. Я мрію дуже мало.
128. Я втомлююсь швидше, аніж інші.
129. Я не люблю спілкуватись з нерішучими людьми.
130. Мені іноді дуже хотілося піти з своєї сім'ї.
131. Я люблю виступати перед людьми.
132. Мені неприємно дивитись на недбало одягнених людей.
133. Іноді мені так і хочеться щось зламати чи розтрити.
134. Мене легко схвилювати.

Ключ:

Питання психології

Шкали CPI		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Сума балів
1.1. Домінантність (1)	Do	1-	8-	28	33-	35	36-	37	39-	40-	63	103 -	123-	
1.2. Статус (2)	Cs	52-	53-	55-	56	93-	94-	95+	96-	97-	98	102 -	133-	
1.3. Відкритість (3)	Sy	12-	13-	18-	23	24	31	33-	35	36-	73-	104 -	126	
1.4. Спонтанність (4)	Sp	2	8-	11+	15	17	19	21	23	24	25	51+	106	
1.5. Самосприйняття (5)	Sa	1-	5	7	12-	18-	19	21	29	36-	101	106	116+	
1.6. Незалежність (6)	In	13-	17	24	38	44-	57	58	72-	91-	92-	107 -	128	
1.7. Емпатія (7)	Em	11-	16-	19	22-	53-	54-	62-	63-	89	90	108 -	131	
2.1. Відповідальність (8)	Re	4-	6-	12-	14-	20	26-	30	60	61-	77-	109 -	124-	
2.2. Конформність (9)	So	3	5	6-	10-	14-	15-	18	30	38-	52	110 -	125-	
2.3. Самоконтроль (10)	Sc	4-	7-	9-	10-	15-	18	19-	20	21-	24-	32	111-	
2.4. Ввічливість (11)	Gi	7-	9-	15-	16-	19-	28-	43	45	83	84	112 +	130-	
2.5. Звичайність (12)	Cm	13	17	42-	43	45	46	47	48-	50	99-	100	114-	
2.6. Благополуччя (13)	Wb	8-	17	34-	44-	47	49-	50	51-	85	86-	111 -	114-	
2.7. Толерантність (14)	To	4-	10-	26-	27-	32-	34-	44-	59-	79-	80+	109 -	115	
3.1. Досягнення (кон) (15)	Ac	3	4-	6-	12+	13+	14-	16-	31	32+	46	106	116-	
3.2. Досягнення (нез) (16)	Ai	2-	5	10-	11-	12-	13-	20	23	32-	33-	39-	109-	
3.3. Інтелектуальна еф. (17)	Ie	4-	18-	20	23	27-	31	36-	41	42-	78	118	127-	
4.1. Проникливість (18)	Pu	5	8-	10-	13-	28	29-	31	46-	81	82-	119 -	132-	
4.2. Гнучкість (19)	Fx	2-	22-	25-	58-	64-	65-	66-	74	75-	76-	120 -	129-	
4.3. Жіночість (20)	Fm	9	25	60	67-	68	69-	70-	71	87	88	121 -	134	

В разі співпадіння знаків у відповіді респондента і ключі нараховується 1 бал, якщо знаки різні – балів не нараховується (0 балів).

У процесі експериментального дослідження задля визначення

психодіагностичних можливостей нової методики CPI-U, проведено розрахунки надійності та валідності опитувальника. Наведемо результати стосовно трьох видів надійності CPI-U: ретестової, надійності

Питання психології

паралельних форм і внутрішньої узгодженості.

Ретестова надійність визначена на основі підрахунку коефіцієнтів кореляції

між двома послідовними тестуваннями одних і тих самих респондентів з інтервалом у 2 тижні. Результати по кожній шалі представлені в таблиці 1. (N = 380; p = 0,01).

Таблиця 1.

Значення коефіцієнтів кореляції між результатами двох тестувань для шкал CPI-U

Шкали CPI																			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
,70	,72	,68	,69	,72	,75	,81	,83	,76	,71	,68	,67	,66	,69	,70	,75	,75	,65	,69	,70

Примітка. Шкали CPI: 1. Домінування (Do); 2. Статус (Cs); 3. Відкритість (Sy); 4. Спонтанність (Sp); 5. Самосприйняття (Sa); 6. Незалежність (In); 7. Емпатія (Em); 8. Відповідальність (Re); 9. Конформність (So); 10. Самоконтроль (Sc); 11. Ввічливість (Gi); 12. Звичайність (Cm); 13. Благополуччя (Wb); 14. Толерантність (To); 15. Досягнення через конформізм (Ac); 16. Досягнення через незалежність (Ai); Гнучкість (Fx); 17. Інтелектуальна ефективність (Ie); 18. Проникливість (Py); 19. Гнучкість (Fx); 20. Сензитивність (Sn).

Середнє арифметичне значення коефіцієнтів (0,715) становить показник ретестової надійності. Отриманий результат відповідає існуючим психометричним вимогам до опитувальників.

Окрім українськомовної нами також розроблена російськомовна версія зазначеного опитувальника, обидва варіанти які розглядались як *паралельні форми*,

оскільки склалися з однакової кількості завдань і були вивірені за структурою і змістом. Результати, отримані за допомогою використання обох форм опитувальника, виявились близькими між собою. Коефіцієнти кореляції, одержані при тестуванні виявились наступними (табл. 2) (N = 380; p = 0,01).

Таблиця 2.

Значення коефіцієнтів кореляції між результатами двох тестувань для паралельних форм CPI-U

Шкали CPI																			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
,73	,70	,69	,73	,74	,76	,83	,80	,78	,70	,71	,69	,69	,70	,72	,77	,75	,69	,70	,73

Примітка. Позначення шкал відповідають назвам, представленим у табл. 1

Середнє арифметичне значення коефіцієнтів становить 0,730. Таким чином, надійність паралельних форм є також задовільною.

Розподілу тестових показників також перевірявся за допомогою t-критерію Ст'юдента. Не було зафіксовано значущих відмінностей між отриманими значеннями за обома формами (українсько- і російськомовною). Також не встановлено значущих відмінностей при перевірці

результатів тестування із застосуванням критерію Пірсона χ^2 . Отже українськомовну і російськомовну форми опитувальника можна вважати практично однаковими.

З метою перевірки *внутрішньої узгодженості* завдань опитувальника розраховувався коефіцієнт α -Кронбаха (табл. 3). Усі отримані коефіцієнти можна вважати такими, що відповідають існуючим вимогам до психодіагностичних методик.

Таблиця 3

Значення коефіцієнтів α -Кронбаха для опитувальника CPI-U

Шкали CPI																			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
,74	,71	,70	,75	,73	,71	,75	,77	,74	,70	,67	,66	,71	,73	,74	,70	,74	,68	,70	,75

Примітка. Позначення шкал відповідають назвам, представленим у табл. 1

Таким чином, значення коефіцієнтів отримані психометричні показники свідчать про задовільну надійність адаптованого українськомовного опитувальника CPI.

З метою дослідження *конструктивної валідності* адаптованого CPI проведено

порівняння даних, отриманих при використанні цього опитувальника, з результатами інших психодіагностичних методик, зокрема, Індивідуально-типологічним опитувальником (ІТО,

Питання психології

Собчик, 2003) і Опитувальником Великої П'ятірки (ОВП, адаптація В. Барка, 2019).

Шкали CPI-U виявились корелюючими з деякими шкалами опитувальника ІТО та ОВП (табл. 4 і 5).

Таблиця 4

Кореляції шкал CPI-U та ІТО

Шкали ІТО	Категорії та шкали CPI																			
	1.Відносини з іншими							2.Управління собою							3.Когнітивний стиль			4.Особистісні характеристики		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	,30*	,25	-,33	,34	,42**	,37*	,20	,16	,20	,13	,11	,19	,34*	,29	,17	,21	,11	-,20	-,19	-,28
2	,33**	,28	,26	,40**	,38**	,40**	,02	,15	,21	-,30	,07	,15	-,13	,10	,15	,29	,22*	-,25	-,36*	-,28
3	,35**	,30*	,26	,38*	,36*	,42*	,11*	,15	-,03	-,38	,01	,05	,12	,08	,04	,27	,13*	-,26	-,34	-,35*
4	,31**	,26	-,22*	,26	,24	,38*	,14**	,30	,30*	,41**	,07	,11	-,25	,32*	,20	,20	,20	,30	-,29*	-,33
5	,02	-,13	-,13	-,11	-,24*	-,30*	,25	,32	,30	,39	,40**	,27	,21	,33*	,24	,05	,22	,34*	,23	,28
6	-,31*	-,35*	-,24	-,34*	-,25	-,29	,30*	,34	,31*	,38	,30*	,28	,13	,35*	,20	,28	,22	,35*	,41**	,30
7	-,22	-,30*	-,15	-,36*	-,24	-,35*	,36	,28	,30*	,39	,23	,30*	,21	,20	,26	-,30*	,25	,30*	,30*	,35*
8	,10	,31*	,31*	,37*	,11	,24	,40**	,43**	,33*	,42	,25	,20	,46**	,40**	,28	,23	,27	,38*	,30*	,38*

Примітка: * p = 0,01, ** p = 0,001. N = 380. Шкали CPI: Шкали CPI: 1. Домінування (Do); 2. Статус (Cs); 3. Відкритість (Sy); 4. Спонтанність (Sp); 5. Самосприйняття (Sa); 6. Незалежність (In); 7. Емпатія (Em); 8. Відповідальність (Re); 9. Конформність (So); 10. Самоконтроль (Sc); 11. Ввічливість (Gi); 12. Звичайність (Sm); 13. Благополуччя (Wb); 14. Толерантність (To); 15. Досягнення через конформізм (Ac); 16. Досягнення через незалежність (Ai); 17. Інтелектуальна ефективність (Ie); 18. Проникливість (Pu); 19. Гнучкість (Fx); 20. Сензитивність (Sn). Шкали ІТО: 1 – екстраверсія; 2 – спонтанність; 3 – агресивність; 4 – ригідність; 5 – інтроверсія; 6 – сензитивність; 7 – тривожність; 8 – лабільність (емотивність).

Як видно з табл. 4, шкали CPI першої категорії «Відносини з іншими», які відображують комунікативні тенденції до лідерства, домінування, незалежності тощо (№№1–6) помірно позитивно корелюють з шкалами стеничного типу реагування ІТО – екстраверсією (0,42–0,20), спонтанністю (0,40–0,26), агресивністю (0,42–0,26). Спостерігається їх негативна кореляція з шкалами гіпостеничного типу – інтроверсією (-0,30) – (-0,11), сензитивністю (-0,35) – (-0,24), тривожністю (-0,35) – (-0,15). Шкали другої категорії «Управління собою» (№№8,10,14), у яких знаходять

відображення такі риси, як відповідальність, дисциплінованість, толерантність також помірно позитивно корелюють з шкалами змішаного і гіпостеничного типу реагування – ригідністю (0,41–0,30), інтроверсією (0,39–0,32), сензитивністю (0,38–0,34). Шкали третьої категорії «Когнітивний стиль» (№№15–17) майже не виявили значущих кореляційних зв'язків з шкалами ІТО (0,30–0,10).

Натомість зафіксовано середні за величиною значущі кореляції шкал четвертої категорії «Особистісні характеристики» (№№18–20) з шкалами

Питання психології

стенічного і гіпостенічного типів ІТО. Так, виявлено позитивні індекси кореляцій зазначених шкал (проникливість, гнучкість, сензитивність) з гіпостенічними шкалами ІТО – інтроверсії (0,41–0,30); тривожності

(0,35–0,30); емотивності (0,38–0,30) і негативні – зі стенічними шкалами – спонтанністю (-0,36; -0,25); агресивністю (-0,35; -0,26); екстраверсією (-0,28; -0,20).

Таблиця 5

Кореляції шкал CPI-U та ОВП

Шкали ОВП	Категорії та шкали CPI																			
	1.Відносини з іншими							2.Управління собою							3.Когнітивний стиль			4.Особистісні характеристики		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	,33*	,26	,35*	,35*	,40**	,35	,21	,10	,25	,11	,13	,25	,36*	,28	,20	,22	,12	-,15	-,15	-,25
2	-,25	-,32	-,18	-,38*	-,29	-,38	,39*	,27	,35	,40**	,22	,34	,25	,23	,25	,27	,25	,39**	,38*	,37*
3	,10	,25	,26*	,35*	,10	,39*	,43**	,47**	,35*	,45**	,25	,22	,27	,41*	,23	,23	,24	,36*	,36*	,39**
4	-,33*	-,37*	-,25	-,36*	-,27	-,29	,35*	,36*	,36	,38*	,39*	,29	,13	,28	,23	-,24	,23	,35	,42*	,35
5	,40**	,25	0,27	,21	,24*	,30*	,20	,31	,10	,20	,41**	,12	,21	,35	,10	,24	0,14	-,32*	-,30*	-,20

Примітка: * – $p = 0,01$, ** – $p = 0,001$. N = 380. Шкали CPI: 1. Домінування (Do); 2. Статус (Cs); 3. Відкритість (Sy); 4. Спонтанність (Sp); 5. Самосприйняття (Sa); 6. Незалежність (In); 7. Емпатія (Em); 8. Відповідальність (Re); 9. Конформність (So); 10. Самоконтроль (Sc); 11. Ввічливість (Gi); 12. Звичайність (Sm); 13. Благополуччя (Wb); 14. Толерантність (To); 15. Досягнення через конформізм (Ac); 16. Досягнення через незалежність (Ai); 17. Інтелектуальна ефективність (Ie); 18. Проникливість (Pu); 19. Гнучкість (Fx); 20. Сензитивність (Sn). Шкали ОВП: 1 – екстраверсія; 2 – нейротизм; 3 – сумлінність; 4 – поступливість; 5 – відкритість досвіду.

Дані, отримані на основі порівняння шкал CPI та ІТО були доповнені і підтверджені аналізом зв'язків шкал CPI та ОВП. З таблиці 5 видно, що також встановлені позитивні кореляції стенічних шкал категорії «Відносини з іншими» CPI з шкалами 1 і 5 (екстраверсія та відкритість досвіду) ОВП (0,40–0,25), а також негативні кореляції з шкалами 2 (нейротизм) і 4 (поступливість) (-0,38; -0,18).

Аналіз зв'язків шкал другої категорії CPI «Управління собою» (№№8,10,14) (відповідальність, самоконтроль, толерантність) виявив помірну позитивну кореляцію з шкалами гіпостенічного типу реагування ОВП - нейротизмом (0,40–0,27), поступливістю (0,38–0,28), сумлінністю (0,45–0,41). Не виявлено значущих кореляційних зв'язків між шкалами категорії «Когнітивний стиль»

CPI (№№15–17) і шкалами ОВП (0,28–0,10).

Встановлено середні за величиною значущі кореляції шкал четвертої категорії CPI «Особистісні характеристики» (№№18–20) з деякими шкалами ОВП. Були очікуваними позитивні значення коефіцієнтів кореляцій шкал CPI проникливість, гнучкість і сензитивність з такими шкалами ОВП як нейротизм (0,39–0,37); поступливість (0,42–0,35); сумлінність (0,39–0,36) і негативні – з шкалами екстраверсії (-0,25; -0,15) і відкритості досвіду (-0,32; -0,20).

Виявлені зв'язки, в основному, відповідають теоретико-психологічним уявленням, які ґрунтуються на ортогональній моделі особистості й теорії провідних тенденцій (Л.М.Собчик). Дійсно, ми бачимо, що отримані дані свідчать про взаємну доповнюваність

Питання психології

шкал методик психологічної діагностики – CPI, ITO та ОВП. Важливі для професійної правоохоронної діяльності стеничні риси особистості (типи реагування) – (домінування, статус, відкритість, спонтанність, незалежність тощо), діагностовані за допомогою CPI, як свідчать коефіцієнти кореляції, виявляються разом з шкалами екстравертованості, спонтанності, агресивності, відкритості опитувальників ITO і ОВП, тобто супроводжують одна одну. Індивідуальні якості гіпостеничного типу реагування (згідно з CPI) – проникливість, гнучкість, чутливість тощо також проявляються паралельно з гіпостеничними рисами, діагностованими за допомогою ITO і ОВП (інтровертованість, тривожність, нейротизм, поступливість) які, здебільшого, є небажаними для діяльності правоохоронців.

Наведені дані кореляційного аналізу свідчать про валідність шкал CPI за критеріями стеничності-гіпостеничності типів реагування.

Слід відмітити відсутність значущих коефіцієнтів кореляції між шкалами категорії «Когнітивний стиль» і шкалами характерологічних опитувальників ITO та ОВП, що може бути пояснене

спрямованістю шкал когнітивного стилю на інтелектуальну ефективність особистості і спосіб досягнення мети. Також встановлено відсутність значущих коефіцієнтів кореляції показників усіх шкал опитувальників ITO і ОВП з контрольними шкалами опитувальника CPI ($r = 0,05-0,23$; $p = 0,01$). Одержані дані також дають можливість дійти висновку про те, що установка на соціально бажані відповіді не впливає суттєво на показники, отримані за шкалами опитувальника CPI.

Для аналізу особистісних характеристик правоохоронців проведено їх тестування працівників поліції з використанням CPI. Отримані в процесі психодіагностичного тестування оцінки були проаналізовані за допомогою статистичних методів. Аналіз середніх значень, стандартного відхилення, моди і медіани виявив наявність закону нормального розподілу за усіма наведеними шкалами. Це дає можливість використовувати при аналізі результатів тестування стандартний набір статистичних методів програм Excel та SPSS. У табл. 6–7 наведено середньонормативні та інші статистичні показники за методикою CPI отримані на загальній вибірці.

Таблиця 6

**Статистичні показники, отримані в процесі тестування працівників поліції
(загальна вибірка, чоловіки. N = 288)**

Показники	Категорії та шкали CPI																			
	1.Відносини з іншими							2.Управління собою							3.Когнітивний стиль			4.Особистісні характеристики		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
X	7,3 5	6,1 4	7,7 1	7,0	7,50	9,0 5	5,1 0	6,2 4	6,4 5	8,0	4,5 5	8,8 7	8,1 3	6,6 7	7,5 8	8,3 3	5,8 0	6,0	5,04	4,61
σ	2,3 8	3,6 0	2,2 6	2,9 5	2,77	2,8 5	3,1 5	3,2 8	3,2 2	3,4 0	2,6 7	3,0 5	3,4 6	2,9 8	2,5 7	3,7 7	2,6 5	3,5 1	2,75	2,86
медіана	7	6	7	7	7	9	6	6	6	8	4	9	8	7	7	8	6	6	5	5
мода	7	6	8	8	7	9	5	6	7	9	5	9	8	6	8	8	6	6	5	4

За результатами тестування жінок зафіксовано вищі показники за шкалами четвертої категорії «Особистісні характеристики» (18-20), що може пояснюватись тенденцією до їх більшої проникливості, гнучкості і сензитивності у

порівнянні з чоловіками. Також жінки продемонстрували менші індекси за шкалами стеничної групи 1-6, що означає їх меншу схильність до домінування, лідерства, спонтанності, незалежності.

Статистичні показники, отримані в процесі тестування працівників поліції
(загальна вибірка, жінки. $N = 92$)

Показники	Категорії та шкали СРІ																			
	1.Відносини з іншими							2.Управління собою							3.Когнітивний стиль			4.Особистісні характеристики		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
X	6,3 7	6,05	6,5 0	5,7 8	6,75	9,02	6,4 5	9,2 4	5,1 1	9,0 8	6,34	7,5 5	8,3 7	9,12	7,1 1	9,3 5	6,60	6,4	6,30	7,80
σ	2,3 0	3,28	2,2 6	2,4 0	3,38	2,03	3,0 2	2,9 8	2,2 1	3,3 2	3,07	2,5 5	3,1 3	2,45	2,1 5	3,8 5	3,32	3,0 1	3,40	2,50
медіана	6	6	7	6	7	9	6	9	5	8	6	8	8	9	7	9	6	6	6	7
мода	6	6	6	6	7	9	5	8	5	9	5	7	8	9	8	9	6	6	5	7

Розподіл балів для усіх вибірок перевірявся за допомогою використання критерію Колмогорова–Смірнова. Розрахунки дозволили зробити висновок про те, що розподіл балів за шкалами відповідає нормальному ($p=0,01$). Порівняння результатів тестування за методикою СРІ у різних підрозділах поліції (патрульні, дільничні офіцери, оперуповноважені) не виявлено значимих відмінностей (середні значення достовірно не відрізнялися). Таким чином, отримані середньонормативні показники для загальної вибірки можливо вважати еталонними при опитуванні поліцейських різних підрозділів НПУ. Розрахунки показують, що коридор можливих значень за шкалами методики СРІ становить від 0 до 12,0 балів), коридор середніх значень становить 5,0-9,0 балів. Бали нижче та вище зазначеного коридору вважаються низькими та високими відповідно.

При вивченні валідності відповіді обстежуваних факторизувались методом головних компонент з подальшим варимакс-обертанням. У процесі стандартизації українськомовної версії СРІ, отримано чотирифакторну структуру, що за змістом співпадала з очікуваною. Відсоток поясненої дисперсії становив 14,7; 12,3; 10,5; 7,4 відповідно для категорій «Відносини з іншими», «Управління собою», «Когнітивний стиль», «Особистісні характеристики». В розробленій нами версії чотири чинники пояснили в сумі 53,7% загальної дисперсії перемінних.

В табл. 8 наведено середньонормативні показники за методикою СРІ (загальна вибірка). Отримані показники на вибірці успішних працівників поліції свідчать про деяке розходження «базових» та «емпіричних» оцінок за даною методикою.

Таблиця 8

Порівняння середньонормативних показників, отриманих у процесі адаптації СРІ
а) емпіричні статистичні дані для чоловіків і жінок (в % від максимальної кількості; $N = 380$)

Показники	Категорії та шкали СРІ																			
	1.Відносини з іншими							2.Управління собою							3.Когнітивний стиль			4.Особистісні характеристики		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
M	61, 2	51,2	64, 2	58, 3	62,5	75, 0	42,5	53, 0	53, 7	66, 6	54,0	70, 9	67, 7	55, 5	53,1	59, 4	54, 1	44, 1	43,0	38,4
σ	10, 1	11,7	12, 4	10, 9	13,6	15, 8	9,0	10, 7	12, 8	14, 5	11,6	13, 6	12, 3	13, 1	13,9	14, 0	11, 2	12, 3	11,0	9,5

б) базові статистичні дані (за даними розробників CPI) (в % від максимальної кількості)

Шкали ІТО	Категорії та шкали CPI																			
	1.Відносини з іншими						2.Управління собою						3.Когнітивний стиль			4.Особистісні характеристики				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
М	55,2	50,5	66,1	51,6	45,6	57,3	58,8	58,7	59,4	57,8	60,6	58,7	55,2	62,3	55,1	48,0	51,8	46,5	42,7	56,8
σ	10,0	11,1	13,7	11,5	11,2	14,9	10,7	12,3	11,4	13,1	13,5	12,3	14,1	12,9	12,2	13,7	12,3	12,2	11,5	11,9

Примітка: курсивом виділено показники, за якими зафіксовано статистично значущі відмінності ($p = 0,01$).

Виходячи з таблиці можна висновувати про те, що за багатьма шкалами CPI наявні відмінності між базовими даними, представленими у авторських дослідженнях американських психологів, і тими, що отримані внаслідок нашого емпіричного дослідження. Так, середні показники за шкалами стенічного типу реагування 1–6 у середовищі працівників поліції дещо вищі від тих, які отримані американськими дослідниками.

Також, за показниками деяких шкал гіпостенічного типу (9; 11; 15; 20) середньонормативні показники працівників поліції є нижчими від базових ($p=0,01$). Такі результати можливо пояснити тим, що для поліцейських має бути характерним наявність стенічних особистісних рис, оскільки функціональні обов'язки потребують від них високої працездатності, лідерських якостей, стресостійкості, сміливості, активності, незалежності, спонтанності і рішучості. Поліцейські не схильні підкорятися, уникати відповідальності. Отримані значення шкал свідчать про критичність при оцінці професійних ситуацій, високу самооцінку, упевненість у собі.

Високі середні значення за шкалою 16 відображають виражену мотивацію досягання через незалежність, високий рівень домагань. Доволі високі оцінки за шкалою «Інтелектуальна ефективність» вказують на гнучкість мислення, хорошу научуваність, творчий потенціал. Водночас, невисокі середні значення за шкалами 18-20 свідчать про те, що поліцейським в незначній мірі притаманні риси гіпостенічного типу реагування – сензитивність, проникливість, гнучкість.

Отримані дані, загалом, підтверджують раніше отримані результати з використанням інших психодіагностичних методик.

Здійснюючи аналіз й оцінку психологічного профілю CPI-U, психологу потрібно дотримуватись наступних правил:

1. «Сирі» бали нижче 5 за шкалою «Звичайність» (12) свідчать про свідоме спотворення результатів, або про випадковий характер відповідей. У цьому випадку результати тестування вважаються невалідними.

2. Рівень прояву якості від 10 до 12 балів за певною шкалою вважається високим; від 6 до 9 – проміжним (середнім); менше 5 балів – низьким.

3. Профілі з балами вище 7 показують загальну позитивну адаптованість індивіда; профілі з балами нижче 3 свідчать про можливу наявність у суб'єкта труднощів, які є значущими для адаптації.

За результатами виконання CPI-U психолог може встановити, до якого особистісного типу належить респондент. Так, високі і середні індекси (від 6 до 12 балів) за шкалами стенічного типу реагування (№№1-6; 16) і низькі (5 балів і менше) за шкалами гіпостенічного регістру (№№7-11; 18-20) однозначно дозволяють віднести особу до альфа-чи гамма- типу; низькі значення за стенічними шкалами і високі за гіпостенічними - означають належність особи до бета- або дельта-типів.

Різні комбінації деяких шкал опитувальника уможливають конкретизацію певного типу: а) якщо респондент отримав середні значення (6-9 балів) за стенічними і низькі (0-5 балів) або

Питання психології

середні за гіпостенічними – це альфа тип; б) якщо високі значення шкал гіпостенічного реєстру (10-12 балів) і низькі стенічного – це бета тип; г) якщо високі індекси за стенічними шкалами (10-12 балів) і низькі за гіпостенічними – це гамма тип; д) якщо високі або середні значення гіпостенічних шкал і низькі або середні стенічного – це дельта тип (Табл. 9).

Розподіл працівників поліції різних підрозділів за особистісними типами СРІ представлений у таблиці 10.

Таблиця 9
Показники шкал і належність
поліцейських до особистісних типів СРІ (%)

Шкали	Особистісні типи			
	альфа	бета	гамма	дельта
Домінантність	6-8	0-3	9-12	4-5
Статус	6-9	0-3	10-12	4-5
Відкритість	6-8	0-2	9-12	3-5
Самосприйняття	6-8	0-3	9-12	4-5
Незалежність	6-9	0-3	10-12	4-5
Емпатія	4-5	9-12	0-3	6-8
Відповідальність	3-5	9-12	0-2	6-8
Самоконтроль	4-5	9-12	0-3	6-8
Ввічливість	4-5	9-12	0-3	6-8
Проникливість	4-5	10-12	0-3	6-9
Гнучкість	4-5	9-12	0-3	6-8
Сензитивність	3-5	9-12	0-2	6-8

Таблиця 10
Розподіл поліцейських за
особистісними типами СРІ (%)

	Особистісні типи			
	альфа	бета	гамма а	дельта
Патрульні	55	10	18	17
Дільничні	60	10	18	12
Опер уповноважені	65	8	17	10

Таким чином більшість працівників поліції продемонстрували показники за альфа- (55-65%) і гамма- (17-18%) типами особистості, які є продуктивними для правоохоронної діяльності і характеризуються екстравертованістю, активністю, лідерськими тенденціями, енергійністю тощо.

5. Висновки та перспективи подальших розвідок.

За результатами проведеного дослідження здійснено українськомовну адаптацію Каліфорнійського психологічного опитувальника. В Україні даний опитувальник до цього часу не використовувався. Українськомовний варіант СРІ-U характеризується високими показниками надійності, валідності, внутрішньої узгодженості тощо. Також стандартизовано процедуру організації та проведення тестування, визначено середньостатистичні тестові норми, впровадження яких сприятиме підвищенню якості оцінювання результатів тестування правоохоронців при проведенні конкурсу на службу або зайняття вакантної посади в системі МВС. За результатами опитування з використанням СРІ-U психолог може встановити належність працівника до певного особистісного типу (альфа, бета, гамма чи дельта), що допоможе правильно визначити сферу правоохоронної діяльності чи спеціалізацію працівника правоохоронного органу. Отримані у дослідженні стандартизовані показники для загальної вибірки можуть бути використані в якості еталонних при проведенні професійного добору працівників на службу до підрозділів Національної поліції України. У подальшому планується продовжити роботу щодо українськомовної адаптації зарубіжних психодіагностичних методик, зокрема особистісних опитувальників Кеттелла, Інвальд, Хогана та деяких інших.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41 (від 09.10.2015). Ст. 379. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 27.08.2020).
2. В.В. Барко, В.І. Барко, В.І. Бондаренко. Теоретичні засади розроблення опитувальника СРІ. *Вісник НУОУ* (№1 (59), 2021. С. 12-21.
3. Gough, H. G. & Bradley, P. (1996). *The California Psychological Inventory™ manual - Third edition* (2002 Printing). Mountain View, CA: CPP, Inc.
4. Gough, H. G. (2000). *The California Psychological Inventory*. In C. E. Watkins, Jr., & V. L. Campbell (Eds.), *Testing and assessment in counseling practice* (2nd ed.) (pp. 45-71). Mahwah, NJ: Erlbaum.
5. McAllister, L. W. (1996). *A practical guide to CPI™ interpretation* (3rd ed.). Mountain View, CA: CPP, Inc.
6. Megargee, E. I. (1972). *The California Psychological Inventory handbook*. San Francisco: Jossey-Bass. Meyer, P. & Davis, S. (1992). *The CPI™ applications guide*. Mountain View, CA: CPP, Inc.
7. Методики психологічної діагностики індивідуально-психологічних особливостей працівників Національної поліції України: методичні рекомендації / Криволапчук В.О, Сизоненко А.С., Остапович В.П., Барко В.І.; Київ: ДНДІ МВС України, 2020. с.
8. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності: наук.-практ. посіб. / В.П. Остапович, І.О. Дубова, В.І. Барко та інші; за заг. ред. проф. В.О. Криволапчук. Київ: ДНДІ МВС України; ФОП Кандиба Т.П., 2018. 244 с.
9. Bouchard C. *Physical activity and health* / C. Bouchard, S. N. Blair, W. L. Haskell. – Champaign : Human Kinetics, 2007. – 410 p
10. Cochaine R. E., Tett R., L. Vandecreek. *Psychological Testing and the Selection of Police Officers. A National Survey*. *Criminal Justice and Behavior*, 30(5):511-537 · October 2003. <https://www.researchgate.net/publication/247743668>
11. Dunnette M. D., Borman W. C. *Personnel Selection and Classification Systems*. *Annual Review of Psychology*. 1979. Vol. 30, No. 1. Pp. 477–525. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.30.020179.002401>
12. Gerald V. Barrett, Rosanna F. Miguel, Jennifer M. Hurd, Sarah B. Lueke and James A. Tan. *Practical Issues in the Use of Personality Tests in Police Selection*. *Public Personnel Management Volume 32 No. 4 Winter 2003*. DOI: <https://doi.org/10.1177/009102600303200403>

References

1. Pro Natsionalnu politsiuu : Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 r. № 580-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2015. № 40–41 (vid 09.10.2015). St. 379. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (data zvernennia: 27.08.2020). (in Ukrainian).
2. V.V. Barko, V.I. Barko, V.I. Bondarenko. *Teoretychni zasady rozroblennia opytuvalnyka SRI*. *Visnyk NUOU* (№1 (59), 2021. S. 12-21. (in Ukrainian).
3. Gough, H. G. & Bradley, P. (1996). *The California Psychological Inventory™ manual - Third edition* (2002 Printing). Mountain View, CA: CPP, Inc.
4. Gough, H. G. (2000). *The California Psychological Inventory*. In C. E. Watkins, Jr., & V. L. Campbell (Eds.), *Testing and assessment in counseling practice* (2nd ed.) (pp. 45-71). Mahwah, NJ: Erlbaum.
5. McAllister, L. W. (1996). *A practical guide to CPI™ interpretation* (3rd ed.). Mountain View, CA: CPP, Inc.
6. Megargee, E. I. (1972). *The California Psychological Inventory handbook*. San Francisco: Jossey-Bass. Meyer, P. & Davis, S. (1992). *The CPI™ applications guide*. Mountain View, CA: CPP, Inc.
7. *Metodyky psykhologichnoi diahnostryky indyvidualno-psykhologichnykh osoblyvostei pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy: metodychni rekomendatsii* [Methods of psychological diagnosis of individual psychological characteristics of employees of the National Police of Ukraine: guidelines] / Kryvolapchuk V.O, Syzonenko A.S., Ostapovych V.P., Barko V.I.; Kyiv: DNDI MVS Ukrainy, 2020. s. (in Ukrainian).
8. *Profesiohrafichniy opys osnovnykh vydiv diialnosti v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy: prakt. Posib* [Professional description of the main activities in the bodies of internal affairs of Ukraine] / V. I. Barko, Yu. B. Irkhin, T. V. Neshcheret, O. V. Shapovalov. Kyiv: KNUVS, Drukarnia MVS, 2007. 100 s (in Ukrainian).
9. Bouchard C. *Physical activity and health* / C. Bouchard, S. N. Blair, W. L. Haskell. – Champaign : Human Kinetics, 2007. – 410 p
10. Cochaine R. E., Tett R., L. Vandecreek. *Psychological Testing and the Selection of Police Officers* A National Survey. *Criminal Justice and Behavior*, 30(5):511-537 · October 2003. <https://www.researchgate.net/publication/247743668>
11. Dunnette M. D., Borman W. C. *Personnel Selection and Classification Systems*. *Annual Review of Psychology*. 1979. Vol. 30, No. 1. Pp. 477–525. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.30.020179.002401>

12. Gerald V. Barrett, Rosanna F. Miguel, Jennifer M. Hurd, Sarah B. Lueke and James A. Tan. Practical Issues in the Use of Personality Tests in Police Selection. Public Personnel Management Volume 32 No. 4 Winter 2003. DOI: <https://doi.org/10.1177/009102600303200403>.

Summary

Barko V. I. Main Researcher, State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Barko V. V. Senior Researcher, State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Makarenko P. V. Candidate of Psychological Sciences, associate professor of Department of pedagogics and psychology

faculty №3, Kharkiv National University of Internal Affairs

Bondarenko V. D. Doctor of Philosophical Sciences, Main Researcher of State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

UKRAINIAN LANGUAGE ADAPTATION OF THE CALIFORNIA PSYCHOLOGICAL INVENTORY FOR USE IN WORK WITH STAFF OF THE MIA OF UKRAINE

Introduction. The article is devoted to the issue of Ukrainian-language adaptation of the common psychodiagnostic method "California Psychological Inventory" (CPI) within the framework of improving the system of psychological support of work with the staff of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The method has been used by psychologists since the 1950s for professional selection and psychological support of staff of many organizations, including law enforcement agencies. There are no Ukrainian-language versions of this questionnaire in our country yet, although its structure and diagnostic capabilities are suitable for use in state law enforcement agencies.

Purpose. The purpose of the article is a) to translate the text of the inventory from English into Ukrainian; b) to conduct the latent-structural analysis of the Ukrainian-language CPI variant (CPI-U) in order to determine the optimal structure of the inventory; c) to conduct a survey involving more than three hundred employees of the National Police of Ukraine from various departments (patrol and criminal police, district police inspectors); d) to find out the average test norms and the main psychometric characteristics of the adapted CPI-U.

Methods. The main research methods were: a) latent-structural analysis of statements of the Inventory in order to determine the compliance of statements to certain scales of the Inventory and find out its optimal structure; b) testing of National Police officers in order to obtain the results for men and women; c) statistical methods in order to determine the main psychometric characteristics of the adapted CPI-U.

Originality. For the first time in the article the adaptation of the CPI in Ukrainian was carried out. The latent-structural statements of the original CPI-U variant allowed to single out those that clearly belong to certain scales, 134 statements were selected from the latter, which turned out to be the most understandable to Ukrainian-speaking respondents and equally reflected all scales of the CPI-U questionnaire. Also in the article the average test norms are presented, as well as the main psychometric characteristics of the adapted CPI-U - criterion and construct validity, reliability (retest and parallel forms), internal consistency of scales, etc.). Thus the adapted CPI-U provides a comprehensive psychological diagnosis of a number of important individual psychological characteristics, included in four main categories: relationships with other people; features of self-management; features of motivation and cognitive style; personal characteristics of the employee.

Conclusion. It is shown that with the results of adapted CPI-U the psychologist can determine to which personality type the respondent belongs: high and average indices on the scales of the sthenic type of response and low on the scales of the hyposthenic register allow to classify a person to alpha or gamma type; low values on sthenic scales and high on hyposthenic - mean that a person belongs to the beta or delta types. It is noted that most police officers showed indicators of alpha- (55-65%) and gamma- (16-18%) personality types, which are productive for law enforcement and are characterized by extroversion, activity, leadership trends, energy and more. The results of the study convincingly proved the diagnostic verification of this adapted inventory and the feasibility of its use in the process of psychological support of work with staff of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Key words: California psychological inventory; Ukrainian-language adaptation; psychometric characteristics; reliability; validity; average test norms; internal consistency.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Recelved/Поступила: 24.01.22.